

Onderbouwing keuze stichting Nationaal Expertisecentrum Wetenschap en Samenleving

1. Inleiding

Aanleiding

Een sterke verbinding tussen wetenschap en samenleving vergroot de impact van wetenschap. Wetenschapscommunicatie is daarin van groot belang omdat het de dialoog tussen wetenschap en de samenleving stimuleert. Het maakt de burger deelgenoot van het wetenschappelijk proces en draagt bij aan het vergroten van het vertrouwen in de wetenschap. Om wetenschapscommunicatie verder te versterken en stimuleren heeft minister Dijkgraaf in de [beleidsbrief](#) hoger onderwijs en wetenschap de komst van een nationaal centrum voor wetenschapscommunicatie aangekondigd. Voor het centrum is voor de looptijd (t/m 2031) van het fonds voor onderzoek en wetenschap € 10 miljoen beschikbaar gesteld.

De minister heeft twee externe kwartiermakers aangesteld met de opdracht om te komen tot een breed gedragen advies voor een invulling van het centrum. Bij de opdracht is meegegeven het centrum onder te brengen bij een bestaande organisatie. De kwartiermakers wijken hier in hun rapport van af en adviseren dat het nationaal expertisecentrum voor wetenschap en samenleving (NEWS) als onafhankelijke stichting vormgegeven moet worden. De kwartiermakers hebben op 12 april hun [adviesrapport](#) aangeboden aan de Minister. Op diezelfde dag is het rapport samen met een begeleidende [Kamerbrief](#) aan de Kamer verstuurd, waarin het adviesrapport van de kwartiermakers wordt omarmd en daarmee dus ook het advies om het centrum als stichting vorm te geven.

Het gevolg van het overnemen van dit advies is dat het stichtingenkader moet worden gevolgd. Om te toetsen of er sprake is van het (doen) oprichten van een stichting is informeel overleg met Financiën en de Algemene Rekenkamer gevoerd. De AR constateert dat er sprake is van een directe oprichtingsrelatie en de voorhangprocedure doorlopen moet worden. Dit ingevulde format is onderdeel van deze procedure en onderbouwt de keuze voor een stichting.

Wat gaat de stichting doen

Het Nationaal Expertisecentrum voor Wetenschap en Samenleving (NEWS) gaat als een katalysator het bestaande en toekomstige veld van wetenschapscommunicatie versterken. Dit gaat zij doen door te zorgen dat de bestaande kennis over wetenschapscommunicatie wordt gedeeld en gebruikt, door uitvoerders van wetenschapscommunicatie te verbinden met experts en door het verbeteren van randvoorwaarden voor het stimuleren van goede wetenschapscommunicatie. Het NEWS zal daartoe onder meer adviesgesprekken voeren over hoe wetenschapscommunicatie beter kan, het bestaande trainingsaanbod verrijken, gesprekstema's agenderen onder andere op basis van ideeën van burgers, meedenken over stimulering van wetenschapscommunicatie door financiers en kennis plus ervaring verzamelen en borgen.

Wat het centrum niet gaat doen is wetenschapscommunicatie-activiteiten gericht op burgers organiseren, financieren, een trainingscentrum worden of communicatie-onderzoek doen. Er zijn in het veld voldoende andere partijen die deze taken uitvoeren en het Nationaal Expertisecentrum Wetenschap & Samenleving gaat niet met deze partijen concurreren

Onderzochte alternatieven

In de opdrachtverstrekking vanuit OCW is meegegeven om het centrum onder te brengen bij een bestaande organisatie. De kwartiermakers zijn hiervan afgeweken door een stichtingsvorm te adviseren. Zij komen tot deze conclusie na een uitgebreide verkenning. Daarin hebben ze niet alleen gesproken met een groot aantal deskundigen op het gebied van communicatie, wetenschap en

samenleving, maar ook met focusgroepen van burgers, beleidsmakers en medewerkers van vergelijkbare buitenlandse centra. Andere vormen zijn wel degelijk onderzocht maar niet geschikt bevonden. De argumentatie daarvoor is als volgt verwoord in het adviesrapport:

'NEWS moet een opinie kunnen uitspreken, positie kunnen innemen en kunnen adviseren over randvoorwaarden in het systeem, zonder rekening te hoeven houden met eventueel conflicterende belangen van een moederorganisatie. Daarnaast moet, om breed draagvlak en eigenaarschap in het veld te garanderen, voorkomen worden dat het centrum 'meer hoort bij' de ene belanghebbende dan bij de andere. Tot slot raadden buitenlandse centra, zoals Wissenschaft im Dialog en Vetenskap & Allmanhet, expliciet aan om te kiezen voor een onafhankelijke stichting.

'Naast deze principiële argumenten is er ook een praktisch argument om NEWS niet onder te brengen bij een bestaande organisatie: geen concrete bestaande organisatie in het veld kwam uit de gesprekken naar voren als een voor de hand liggende, werkbaar optie. Gesprekspartners zagen verschillende risico's, zoals kans op rolvermenging, gebrekkig draagvlak in een deel van het veld, conflicterende belangen, beperkte organisatorische kracht, of onvoldoende enthousiasme op bestuurlijk niveau.'

2. Uitgangspunten van het stichtingenkader (normen)

A. Karakter van handelingen

I. Welke taken of activiteiten gaat de stichting uitvoeren?

Norm: er worden geen publiekrechtelijke rechtshandelingen verricht in een stichting.

NEWS gaat onder andere de volgende taken uitvoeren:

- Adviesgesprekken voeren: NEWS zal in principe iedereen helpen die met een vraag over wetenschapscommunicatie komt. Ook gaat NEWS zelf proactief in het veld op zoek naar vragen die leven.
- Kennis en instrumenten uit tijdelijke projecten borgen: NEWS verzamelt kennis en instrumenten en deelt dit actief met het veld. Zo wordt circulatie en verdere opbouw en ontwikkeling van expertise geborgd.
- Mensen koppelen rond concrete vragen: NEWS koppelt mensen aan elkaar op basis van een vraag of op eigen initiatief.
- Gespreksthema's agenderen: NEWS organiseert jaarlijks thema's op het gebied van wetenschapscommunicatie en organiseert uitwisseling rond die thema's, bijvoorbeeld in bijeenkomsten of publicaties.
- Trainingsaanbod ontsluiten en verrijken: NEWS kan mensen helpen om bestaande trainingen te vinden en kan organiserende partijen overtuigen om hun trainingen te openen voor anderen.
- Randvoorwaarden voor wetenschapscommunicatie in bestaand beleid verbeteren: NEWS zal constructief meepraten en -denken met beleidsmakers en ideeën over beleid open delen in blogs, opiniestukken en handreikingen.
- Financieringsvoorwaarden verbeteren: NEWS kan kijken naar de manier waarop subsidies voor wetenschapscommunicatie worden toegekend en in kaart brengen hoeveel geld er wordt geïnvesteerd in wetenschapscommunicatie en inventariseren waar er tekorten zijn.

II. Is er sprake van een publiek belang dat de overheid wenst op te pakken?

Norm: de overheid heeft alleen betrokkenheid bij de oprichting van een stichting wanneer expliciet kan worden aangegeven wat het publieke belang is.

Een sterke verbinding tussen wetenschap en samenleving vergroot de impact van wetenschap. Dat is nodig omdat we afhankelijk zijn van de kennis en de innovaties die de wetenschap ons oplevert. Maar ook omdat de wetenschap afhankelijk is van betrokkenheid van en draagvlak vanuit de samenleving omdat wetenschap daar beter van wordt. Om de verbinding tussen wetenschap en samenleving te versterken is er meer nodig dan alleen kennis overdragen. Tweerichtingsverkeer is noodzakelijk.

Wetenschapscommunicatie zorgt voor de verbinding tussen wetenschap en samenleving en reikt hiervoor de kennis en methoden aan. Door middel van wetenschapscommunicatie ontdekken onderzoekers wat er leeft en kunnen ze gebruik maken van de goede ideeën uit de samenleving. Andersom stelt wetenschapscommunicatie de samenleving in staat te ontdekken hoe de wetenschap onze gezamenlijke kennis als mensheid vergroot. Nederlanders hebben er bovendien recht op om te weten wat de wetenschap doet met alle investeringen vanuit de samenleving.

In Nederland is wetenschapscommunicatie vaak nog te afhankelijk van het enthousiasme van individuen. Ook wordt wetenschapscommunicatie niet altijd als kerntaak gezien. De uitvoerders van wetenschapscommunicatie en de wetenschapscommunicatie-experts komen elkaar niet vanzelf tegen. Dit remt het lerend vermogen en de impact die wetenschapscommunicatie kan hebben. Focus, verbinding en slagkracht zijn daarom nodig. Een nationaal, coördinerend expertisecentrum is het fundament om de sector in staat te stellen wetenschapscommunicatie te bevorderen en daarmee de afstand tussen wetenschap en samenleving te verkleinen.

B. Ministeriële bevoegdheden

- I. *Welke verhouding tot de verantwoordelijke minister is gewenst? Moeten alle handelingen gecontroleerd kunnen worden, of is een zekere vrijheidsmarge nodig en mogelijk?*
Norm: als de minister veel invloed wil hebben op de uitvoering van de taken, dan is de stichting niet de juiste rechtsvorm. De gewenste ministeriële bevoegdheden ten aanzien van de uitvoering van de taken moeten in verhouding staan tot de reikwijdte van de verantwoordelijkheid van de minister. Een ruime ministeriële verantwoordelijkheid en de daarbij behorende ministeriële bevoegdheden passen niet bij een private rechtsvorm met een zelfstandig bestuur zoals de stichting.

Een grote mate van vrijheidsmarge is nodig. Een van de belangrijkste succesfactoren die is geïdentificeerd is dat onafhankelijkheid essentieel is, zowel van veldpartijen als van het ministerie van OCW. Dit is nodig om breed draagvlak en eigenaarschap in het veld te garanderen, en moet voorkomen dat het centrum 'meer hoort bij' de ene belanghebbende dan bij de andere. NEWS moet een opinie kunnen uitspreken, positie kunnen innemen en kunnen adviseren over randvoorwaarden in het systeem, zonder rekening te hoeven houden met eventueel conflicterende belangen. Daarnaast is een grote mate van onafhankelijkheid van het ministerie van OCW van belang omdat de indruk moet worden vermeden dat de overheid bepaald wat goede wetenschap(scommunicatie) is en wat niet.

De financiering van NEWS zal primair via een instellingssubsidie verlopen. Deze subsidierelatie is het primaire sturingsinstrument, waarmee kan worden gecontroleerd op doelmatige en rechtmatige inzet van de overheidsmiddelen. In de statuten worden daarom alleen bepalingen opgenomen waarin de stichting OCW zal informeren over het wijzigen en/of reviseren van de statuten, fusies en ontbinding (met saldo). Daarnaast zullen in de subsidiebeschikking bepalingen worden opgenomen die OCW de benodigde handvatten bieden met het oog op toezicht en controle op NEWS. Hiermee kan via de subsidierelatie gewaarborgd worden dat de stichting de middelen blijft inzetten om het afgesproken doel na te streven.

C. Samenwerking

- I. *Zijn er andere publiek- of privaatrechtelijke partijen betrokken bij de activiteit en is hierbij gelijkwaardigheid van alle partijen gewenst?*
Norm 1: indien bij een bepaalde activiteit aannemelijk gemaakt kan worden dat er een private rechtspersoon (vanwege de eigen rechtspersoonlijkheid) nodig is, kan voor de stichtingsvorm gekozen worden. Er moet dus een noodzaak bestaan om uit eigen naam deel te nemen aan het rechtsverkeer.
Norm 2: indien bij een bepaalde activiteit publieke of private partijen betrokken zijn, waarbij gelijkwaardigheid van alle partijen gewenst is, dan moet deze gelijkwaardigheid ook tot uitdrukking komen door een significant deel van het budget van de stichting vanuit derden te laten komen.

De activiteiten van NEWS staan beschreven onder 2AI in dit document. Deze activiteiten worden verricht voor het brede veld van wetenschapscommunicatie. Primaire doelgroepen zijn uitvoerders van wetenschapscommunicatie, wetenschapscommunicatie-onderzoekers en beleidsmakers en uitvoerders op het gebied van wetenschapscommunicatie. Er zijn dus vele doelgroepen betrokken bij de activiteiten die NEWS uitvoert. NEWS zal de partij zijn die deze doelgroepen samen brengt daar waar het delen en versterken van expertise op het vlak van wetenschapscommunicatie betreft. De rol van NEWS is daarmee een verbindende rol tussen de verschillende partijen in het netwerk. Dit is een wezenlijk andere rol dan die van de andere partijen in de sector, waardoor geen sprake is van volledige gelijkwaardigheid die tot uitdrukking zou moeten komen door een significant deel van het budget van de stichting uit derden te laten komen. Wel moet NEWS nadenken over bronnen van financiering als de OCW-middelen beëindigd worden, na 2031 (zie D).

D. Financiën

- I. *Hoe vindt de financiering plaats?*
Norm: indien langdurige financiële verplichtingen voor het Rijk (kunnen) voortvloeien uit de oprichting van een stichting, moet dit expliciet aan de Staten-Generaal worden voorgelegd (budgetrecht).

Na oprichting van de stichting voor NEWS zal de financiering middels een instellingssubsidie verlopen. Hiervoor is in totaal € 10 miljoen gereserveerd, over de periode 2023 tot en met 2031. NEWS zal gedurende deze periode activiteiten ondernemen om het voortbestaan te garanderen ook zonder publieke middelen vanuit OCW na 2031. Andere vormen van financiering en donaties zullen daarin een belangrijke rol spelen.

Jaarlijks rapporteert het bestuur aan OCW, zodat voldaan wordt aan de basisvoorwaarden voor subsidieverstrekking. Conform de statuten is NEWS verplicht jaarlijks binnen zes maanden na afloop van het boekjaar de balans en de staat van baten en lasten van de stichting te maken, op papier te stellen en vast te stellen.

E. Doelmatigheid

- I. *Hoe kan de grootst mogelijke effectiviteit en efficiency in het uitvoeren van de taken worden bereikt en kunnen de lasten voor particulieren en bedrijven zoveel mogelijk worden beperkt?*
Norm: bij het uitvoeren van taken zoekt de Rijksoverheid naar optimale effectiviteit en efficiency met zo min mogelijk lasten voor particulieren en bedrijven. Indien aantoonbaar te maken is dat uitvoering van de taken door de overheid minder doelmatig is en/of meer lasten voor particulieren en bedrijven met zich meebrengt dan is dit een argument om te zoeken naar vormen van uitvoering van de taken buiten de overheid.

Zonder een nationaal expertisecentrum dat zorgt voor de verbinding tussen wetenschap en samenleving is de impact die bereikt kan worden aanzienlijk kleiner. In Nederland is wetenschapscommunicatie vaak nog te afhankelijk van het enthousiasme van individuen. De uitvoerders van wetenschapscommunicatie en de wetenschapscommunicatie-experts komen elkaar niet vanzelf tegen. Dit remt het lerend vermogen en de impact die wetenschapscommunicatie kan hebben. Focus, verbinding en slagkracht zijn daarom nodig. Een nationaal, coördinerend expertisecentrum is het fundament om de sector in staat te stellen wetenschapscommunicatie te bevorderen en daarmee de afstand tussen wetenschap en samenleving te verkleinen. Vanwege de in dit document eerder beschreven noodzaak voor onafhankelijkheid, gecombineerd met een breed draagvlak en vertrouwen vanuit het veld is het onwenselijk dat de overheid de activiteiten van NEWS uitvoert.

De doelmatigheid van NEWS wordt geborgd door de sturing vanuit de subsidierelatie. Daarbij zal NEWS gevraagd worden om indicatoren te formuleren waarover het zal rapporteren.